

Internationale Ontwikkelingen en Nederlands Beleid betreffende Bosbouw Ontwikkelings Samenwerking

International developments and Dutch policy on Forestry Development Cooperation

E. Pelinck¹⁾ en K. van Dijk²⁾

Historisch perspectief

De geschiedenis van de tropische bosbouw is nog jong. Zo is bijvoorbeeld de tweede omloop van teak (*Tectona grandis*) aanplantingen slechts kort geleden van start gegaan in die gebieden, waar 100 jaar geleden een eerste poging werd gedaan om het natuurlijk bos om te zetten in een door de mens bepaald eenvormig bos.

Het bosbeheer werd in die beginperiode grotendeels bepaald door de eisen die de koloniale mogendheden stelden in verband met industrialisatie in de moederlanden en de bescherming van de koloniale landbouwgebieden tegen overstromingen en erosie.

Binnen de tropische bosbouw heeft de bosbouwontwikkelingssamenwerking een nog zeer jeugdige leeftijd: 30 jaarringen zijn nog nauwelijks bereikt en grote veranderingen zijn pas in de afgelopen 10 jaar opgetreden. Sinds de dekolonisatie in de 50-er en 60-er jaren kunnen toch al twee duidelijk verschillende periodes worden onderscheiden, die van 1950-1978 en van 1978 tot heden (zie ook Wiersum in dit nummer).

1950-1978: De overheid en industrie centraal

Gedurende deze periode werd het traditionele bosbouwbeleid uit de koloniale periode in grote lijnen voortgezet, nu uiteraard niet primair ten behoeve van de geïndustrialiseerde landen, maar wel met het hoofaccent op de diensten die de bosbouw aan de natie als geheel kon leveren. Nadruk lag in deze periode dan ook nog steeds op de bosexploitatie ten behoeve van de export en bosbeheer ter bescherming van de bodemvruchtbaarheid en erosiebestrijding. Deze doelstellingen leidden in het algemeen tot een grootschalige aanpak, zowel bij het beheer van natuurlijk bos als bij het aanleggen van nieuw bos. Tot op heden getuigen de titels van stafleden van bosdiensten in Engels en Frans sprekende ontwikkelingslanden van de nationale beschermende en politionele taak ten behoeve van de staat, die vaak lijnrecht tegenover de lokale belangen van de plaatselijke bevolking stond: "conservator of fo-

Summary

The paper presents a short historical overview of international trends in forestry development cooperation since the early 1950's. During the period 1950-1978 erosion control, conservation and forest industries were central in forest policies while since 1978 more attention was given to satisfying forestry related basic needs of rural populations. In 1985 the Tropical Forestry Action Plan was internationally adopted as a framework to promote increased investments in sustainable development of tropical forests. Dutch policy on forestry development cooperation followed in general international trends but only since 1981/82 substantial assistance has been provided in this sector.

Most Dutch assistance is provided to 10 programme countries, while some 40 other countries can qualify for smaller levels of assistance. Most of these countries have an arid or semi-arid climate. Of the 5 programmes identified in the Tropical Forestry Action Plan, Dutch assistance is concentrated on the "Forestry and land use" and "Fuelwood and Energy" Programmes and on the "Institutions" Programme as far as it relates to these two programmes. In 1986 some 57 million guilders (\$ 28 million) were spent on forestry projects of which 40% to "Forestry and land use", 12% on "Fuelwood and energy" and 45% on "Institutions". Much emphasis is given to training and extension. Most projects are implemented in Africa (54%), followed by Asia (21%), Latin America (13%) and global projects (12%). It is the intention of the Government to increase the annual expenditure on forestry development cooperation to 100 million guilders by 1990. Projects are being implemented through different executing bureaux, including those belonging to The United Nations System, like FAO and ILO, national and international Non Governmental Organizations and consulting firms.

rests", "agent forestier", etc.

De sociaal-economische rechtvaardiging om via ontwikkelingsamenwerking steun aan deze activiteiten te

¹⁾ Directoraat-Generaal Internationale Samenwerking.

²⁾ Staatsbosbeheer.

geven werd voornamelijk gevonden in de werkgelegenheid die in houtverwerkende industrieën werd geschaapt en de buitenlandse deviezen die tot verdere ontwikkeling van het betreffende land zouden kunnen leiden (FAO, 1962). Veel activiteiten die in deze periode in het kader van ontwikkelingssamenwerking plaatsvonden, bestonden uit bosinventarisatie, grootschalige aanplant en steun bij het opzetten van houtverwerkende industrieën.

1978-1985: De mens centraal

Milieudegradatie en armoede leidden in de 70-er jaren tot een nieuw concept in bosbouw: de "sociale bosbouw", in het Engels "forestry for local community development", "social forestry" of "community forestry" genoemd.

Twee bijeenkomsten in 1972 zaaiden de kiemen voor een uitdaging aan alle bosbouwers: de Stockholm Milieu Conferentie, en de Wereldbankvergadering in Nairobi, waarbij McNamara zijn beroemde toespraak over "basic needs" hield. Zes jaar later leek het antwoord gevonden door de bosbouwwereld. In Jakarta vond het Wereldbosbouwcongres plaats met als thema "Forests for People".

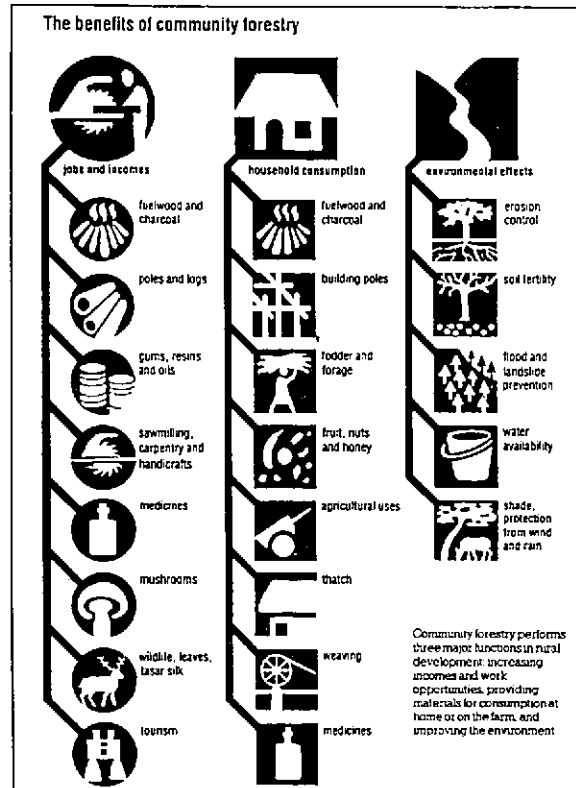

Fig. 1. De nuttige bijdragen van sociale bosbouw. *The benefits from community forestry.*

Op het hoogste politieke en administratieve niveau verenigden bosbouwers uit de gehele wereld zich rond de Jakarta declaratie, zich daarbij verplichtend de mens centraal te zetten bij alle bosbouwactiviteiten. De Voedsel- en Landbouworganisatie had een belangrijke rol gespeeld bij de ontwikkeling van deze gedachte (FAO, 1978, 1981), maar ook bij andere internationale organisaties vond deze benadering spoedig weerklank (Worldbank, 1978). Sindsdien is steeds duidelijker geworden in hoe grote mate de rurale bevolking afhankelijk is van bossen en bomen. Bosbouw bleek meer in te houden dan aanleg en beheer van bossen. Ook bomen buiten het bos, in landbouwsystemen als erfbeplantingen, langs wegen, etc. zijn voor de mens zeer belangrijk (figuur 1).

Nieuwe activiteiten werden gestimuleerd, waarbij de nadruk lag op participatie door de lokale bevolking in het opstellen en uitvoeren van deze activiteiten. De taak van professionele bosbouwers veranderde hierdoor ook. Veel meer nadruk kwam te liggen op het verlenen van technische en logistieke steun aan gemeenschap en individu om eigen bomen en bossen te planten. Veel projecten werden met veel enthousiasme gestart en plaatselijk leidden die tot zeer goede resultaten.

Helaas bleek het nieuwe élan van Jakarta te lijden aan een ietwat te groot optimisme. De complexiteit van de ommezwaai naar werken met mensen in plaats van met bomen was niet altijd voldoende gerealiseerd. Jarenlange argwaan van lokale bevolking tegenover de nationale bosdiensten, zwakke institutionele structuren en onvoldoende kennis betreffende de behoeften van de bevolking legden aanzienlijke beperkingen op aan de snelheid en effectiviteit waarmee het nieuwe beleid kon worden uitgevoerd. Een in 1986 uitgebrachte analyse (FAO, 1986) geeft hiervan een groot aantal voorbeelden, maar gelukkig ook criteria voor projecten om deze problemen te boven te komen.

Tropical Forestry Action Plan

Ondanks alle inspanningen van ontwikkelingslanden en de donorgemeenschap bleek in de begin 80-er jaren dat wereldwijd de ontbossing met 10 miljoen ha/jaar voortschreed, waartegenover een jaarlijkse aanplant van hooguit 1 miljoen ha gesteld kon worden. Een aantal studies en bijeenkomsten in 1985/86 resulteerde in de aanneming van het Tropical Forestry Action Plan (TFAP) als een kader voor toenemende financiële en andere steun om duurzaam beheer van de tropische bossen te bevorderen. Het TFAP, ontwikkeld door de FAO en het Amerikaanse World Resources Institute in nauwe samenwerking met vertegenwoordigers van ontwikkelingslanden, werd op een bijeenkomst in november 1985 in Den Haag door vertegenwoordigers van de donorgemeenschap verwelkomd als een grote stimulans voor

een gecoördineerde aanpak van de problemen rond ontbossing, woestijnvorming en algehele milieudegradatie in ontwikkelingslanden.

In het plan zijn vijf nauw gerelateerde prioriteitsgebieden, geïdentificeerd (zie figuur 2). Per land wordt bekeken welke gebieden de meeste aandacht verdienen. Zo is voor landen als Indonesië en Gabon het industriële programma belangrijk; voor Soedan of India spelen brandhout en energie een grote rol binnen de bosbouw. Het TFAP blijkt goed aan te slaan: een jaar na de formele aanneming van het plan heeft het al geleid tot multidonorcommissies naar een tiental landen, die gevolgd worden door verdere investeringen in die landen.

Fig. 2 De vijf aandachtsvelden binnen het Tropical Forestry Action Plan. The five TFAP Action Programmes. The Plan covers five closely inter-related priority areas:

- i) The Action Programme on Forestry and Land Use focuses on the interface between forestry and agriculture and the direct contribution of forestry to food security. Four main lines of action are indicated: (i) agro-silvopastoral development; (ii) integrated watershed management; (iii) arid zone and desertification control; and (iv) land use planning.
- ii) The Action Programme on Forest-Based Industrial Development aims at promoting appropriate forest industries to fully use the wide range of wood and non-wood products of tropical forests. Five strategic lines of action are identified: (i) intensification of forest management; (ii) efficient harvesting; (iii) development of appropriate forest industries; (iv) recuperation of waste and (v) development of marketing capabilities. It aims to associate the forest, the industry and the local people for economic development.
- iii) The Action Programme on Fuelwood and Energy aims at restoring fuelwood supplies in countries most affected by deficits. Three major lines of action are identified: (i) increasing the supply of wood by improved management of existing resources and by massive increases of fast-growing multi-purpose trees in land use systems outside the forest; (ii) more efficient use of wood energy through improved conversion technologies; and (iii) replacing domestic wood energy with other forms of energy where possible and using wood energy for rural industries where a surplus of wood exists.
- iv) The Action Programme on Conservation of Tropical Forest Ecosystems addresses the need to prevent the degradation of the tropical forest plant and animal species and to promote the integrated management of wildlife and other non-wood products. The goal is to protect ecosystems and genetic resources in such a way that suitable development opportunities are at the same time offered to the local people.
- v) The Action Programme on Institutions focuses on strengthening the institutional framework within which sustainable tropical forest development takes place. Strategies include: (i) strengthening the financial and operational effectiveness of public forestry agencies; (ii) building education and training programmes to meet professional, technical and vocational manpower requirements; (iii) establishing strong research and extension capabilities; and (iv) strengthening the institutional capabilities of local people for self-sustained action.

Het Nederlandse ontwikkelingssamenwerkingsbeleid

Algemeen

De primaire doelstelling van het Nederlandse ontwikkelingssamenwerkingsbeleid is armoedebestrijding. Binnen deze algemene doelstelling wordt veel aandacht gegeven aan plattelandsontwikkeling. In 1984 is verder bepaald dat de Nederlandse hulp zich zal concentreren in een beperkt aantal landen en regio's (Nota herijking 1984).

Binnen deze landen en regio's worden in overleg met het betreffende land een aantal concentratiegebieden en onderwerpen gekozen, die het beste aansluiten op de behoeften van het land en een bijdrage leveren aan de armoedebestrijding. Dit vindt zijn weerslag in het zogenaamde landenbeleid, dat voor een langere periode de richting van de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking met deze landen beschrijft.

In 1986 zijn de landenbeleidsdocumenten aan de Tweede Kamer aangeboden. Met name voor de Afrikaanse landen en regio's is de samenhang tussen milieudegradatie en armoede zo duidelijk dat in het beleid voor deze gebieden bosbouw en erosiebestrijding een prominente rol spelen. Naast de concentratie op 10 programmalanden en 2 programmaregio's bestaan er een 20-tal zogenaamde sectorlanden, waar individuele plattelandsprojecten kunnen worden uitgevoerd.

De bosbouw in het Nederlandse beleid

Het algemene Nederlandse beleid voor ontwikkelingssamenwerking bepaalt in grote mate de prioriteiten voor de Nederlandse bosbouwontwikkelingssamenwerking.

In de eerste plaats hebben bijna alle programmalanden en -regio's een aride of semi-aride klimaat. Er zullen dus veel activiteiten ontplooid worden die te maken hebben met de zogenaamde droge bosbouw, zoals bestrijding van woestijnvorming in marginale gebieden en gebieden met lage regenval.

Ten tweede bepaalt de hoofddoelstelling van het Nederlandse ontwikkelingssamenwerkingsbeleid, armoedebestrijding, dat de activiteiten vooral gerelateerd dienen te zijn aan het voorzien in de basisbehoeften van de armere groepen in de samenleving. Op grond van deze twee gegevens richt het Nederlandse bosbouwontwikkelingssamenwerkingsbeleid zich vooral op de deelprogramma's "bosbouw en landgebruik" en "brandhout en energie" van het Tropical Forestry Action Plan. Daarnaast wordt institutionele steun gegeven, die een directe relatie met deze twee deelprogramma's heeft, zoals opleidingen in stroomgebiedsontwikkeling, voorlichting van plattelandsbevolking en onderzoek op het gebied van snelgroeende boomsoorten voor brandhout en an-

dere basisbehoeften van de armere bevolkingsgroepen.

Uitvoering

De uitvoering van het Nederlandse bosbouwontwikkelingsamenwerkingsbeleid vindt grotendeels plaats via projecten waarbij Nederland samen met de betreffende ontwikkelingslanden herbebossing, bosbeheer en dergelijke stimuleert. De Nederlandse financiering betreft vaak de inzet van Nederlandse deskundigen, opleidingen en materiaal. In dit hoofdstuk zullen enkele karakteristieken van de projecten worden beschreven.

Door Nederland gefinancierde bosbouwprojecten

In totaal waren er in 1986 ruim 100 grote en kleine bosbouwprojecten in uitvoering. Het totaal bedrag dat met de uitvoering van deze projecten in 1986 was gemeoid bedroeg 57 miljoen gulden.

De aandacht voor de bosbouw is de laatste 5 jaar sterk toegenomen (zie tabel 3). De verwachting is, dat deze trend zich de volgende jaren zal voortzetten.

Bosbouwactiviteiten zijn in veel verschillende categorieën van het Nederlandse ontwikkelingsapparaat terug te vinden.

Een lijst van grote projecten per regio/land is te vinden in tabel 4.

Doelstellingen

In de bosbouwhulp heeft zich in de loop der tijden een accentverschuiving voorgedaan van alleen brandhoutvoorziening naar multi-purpose bosbouw, erosiebestrijding en tegengaan van desertificatie waarbij de aandacht en activiteiten gericht zijn op de rol van boeren en boerinnen in de voedselproductie en in de totale economie. De accentverschuiving had vooral betrekking op de projecten in Afrika.

De grootste aandacht lag binnen de 5 deelprogram-

ma's van het Tropical Forestry Action Plan op "Forestry and land use" en "Institutions", elk met meer dan 40% van de totaalbesteding (zie tabel 1).

De projecten binnen het deelprogramma "Forestry and land use" zijn vaak niet aparte projecten, maar delen van streekontwikkelingsprojecten. Het gaat dan om de bosbouwcomponent binnen de streekontwikkeling, waarbij behalve aan de bosbouw ook aandacht wordt besteed aan de landbouw, marketing, kredieten, gezondheidszorg en onderwijs. In de aride gebieden zijn de bosbouw en rangeland componenten vaak de belangrijkste aspecten, terwijl in de natte tropische gebieden de bosbouwcomponent een relatief veel kleinere plaats inneemt. Dit is op zich een verklaarbare ontwikkeling in verband met de zeer urgente brandhoutproblemen in de droge tropen.

Vaak wordt op hoog niveau in de ontwikkelingslanden de ontbossingproblematiek nog niet als een groot probleem gezien. De politiek en de wetgeving zijn nog toegespitst op ontbossing (t.b.v. de landbouw) in plaats van op herbebossing of het voorkómen van ontbossing.

Belangrijkste projecten in de aride gebieden zijn de dorpsbossenprojecten in de Sahel; dit zijn bijna allemaal projecten met nadruk op streekontwikkeling, waarbinnen de brandhoutvoorziening veel aandacht krijgt. In de natte tropen zijn de onder dit deelprogramma ondergebrachte projecten vooral de bosbouwcomponenten in de streekontwikkelingsprojecten in Sri Lanka, Colombia, Indonesië.

De projecten binnen het deelprogramma "Institutions" zijn de projecten die werken met en binnen de nationale bosdiensten. Het opzetten van een voorlichtingsdienst en het ontwikkelen van een voorlichtingsmethode behoort bijna altijd tot de doelstelling van het project. De voorlichtingsmethode is vaak toegespitst op bewustwordingsaspecten en de "self-help" bosbouw. Getracht wordt de bevolking zelf te bewegen tot het opstellen van plantplannen, aanleggen van eigen kwekerijen en het planten van bomen. Dit aanleggen gebeurt op elke denkbare schaal, van het planten van

Tabel 1 De besteding in 1986 in de bosbouw, verdeeld over de 5 deelprogramma's van het Tropical Forestry Action Plan.

Table 1 Dutch fund allocation in forestry in 1986, related to the five TFAP Action Programmes.

	in mln. gulden	%
1 Forestry and land use	23	41
2 Forest-based industrial development	-	-
3 Fuelwood and energy	7	12
4 Conservation of tropical forest ecosystems	1	2
5 Institutions	26	45
Research	21%	
Training	12%	
Others*	12%	
Totaal	57	100

* zijn meestal institutieversterkende projecten

enkele bomen op het eigen erf, rond de akkers, in combinatie met landbouwproducten of met vee, tot het planten van pure opstanden. De doelstelling van de geplante bomen is vaak veel breder dan alleen de productie van hout. Het beste functioneren de bosbouwprojecten, daar waar ze ingebed zijn in een groter geheel van streekontwikkeling. Daarom is ook de verdeling van projecten over de bovengenoemde deelprogramma's van het Tropical Forestry Action Plan enigszins kunstmatig. Vaak nemen de projecten van alle deelprogramma's wel enige aspecten mee. Een voorbeeld daarvan is het door Nederland gefinancierde en door de FAO uitgevoerde bosbouwproject in Peru, dat werkt binnen het Staatsbosbeheer van Peru. In dat project is men bezig met het opzetten van een voorlichtingssysteem (methodologie en apparaat) met betrekking tot landgebruik. Daartoe wordt samenwerking gezocht met andere regeringsorganisaties, er worden kleine houtverwerkende industrietjes opgezet en er wordt gewerkt aan houtkacheltjes en beter gebruik van brandhout. Kortom, het project beweegt zich binnen alle deelprogramma's van het TFAP, de nadruk ligt echter op "Institution building".

Onder training binnen het "Institutions" deelprogramma vallen de samenwerkingsverbanden van Nederlandse universiteiten en andere instellingen met universiteiten in ontwikkelingslanden. Enkele van die samenwerkingsvormen zijn uitgegroeid tot interessante, langjarige programma's. De belangrijkste voorbeelden van universiteitssamenwerking op bosbouwgebied zijn de samenwerking van de LUW met de UNAN in Managua en met Gadjah Mada in Indonesië. Slechts een klein deel van de hulp gaat naar bosbouwonderzoek. De in dit themanummer behandelde projecten van CONIF en Tropenbos zijn daarvan de belangrijkste.

Ook het deelprogramma "Fuelwood and energy" kan nauwelijks apart gezien worden van de andere deelprogramma's. Vele projecten van "Institution building" of "Forestry and land use" zullen ook aspecten in zich hebben van de brandhoutproblematiek. Echt specifiek voor dit deelprogramma van brandhoutproblemen zijn de projecten die houtkachels ontwikkelen en verspreiden, een aantal projecten in Afrika en de energiesurveys van de Wereldbank. Verder voert de FAO een regionaal project in Azië uit ter bevordering van de uitwisseling van kennis van houtenergieproblemen en ervaringen met bosbouwprojecten gerelateerd aan brandhout.

Implementatie

Voor de implementatie van de projecten wordt van twee mogelijkheden van uitvoering gebruik gemaakt: bilaterale uitvoering en multilaterale uitvoering. Het bilaterale kanaal heeft als basis een directe relatie tussen Nederland en het ontwikkelingsland, terwijl bij de mul-

tilaterale kanalen Nederland de projecten financiert via een multilaterale organisatie. De directe relatie met het ontwikkelingsland wordt dan onderhouden door de multilaterale uitvoerende (meestal VN) organisatie.

Naast de veldprojectfinanciering wordt een klein percentage van de fondsen aan kleine projecten, als organisatie van congressen en aan "core funding" van een aantal organisaties besteed.

Het bilaterale kanaal

Tot enkele jaren geleden werden vrijwel alle projecten door het Directoraat Generaal Internationale Samenwerking (DGIS) van het Ministerie van Buitenlandse Zaken uitgevoerd. De laatste jaren is daar verandering in gekomen en is de uitbesteding beleid geworden. Een aantal projecten gaan nog door als "eigen" projecten. Andere, ook enkele al lopende projecten, werden uitbesteed aan de Stichting Nederlandse Vrijwilligers, het ITC, aan universiteiten, aan medefinancieringsorganisaties, aan landbouwinstellingen en aan ingenieursbureaus.

De Stichting Nederlandse Vrijwilligers was een uitzendorganisatie voor deskundigen, die als vrijwilligers werden ingezet op projecten uitgevoerd door anderen, vooral DGIS. Die situatie is enigszins gewijzigd nu het SNV ook projecten in eigen uitvoering heeft genomen. Inzet van SNV in bosbouwprojecten vindt vooral plaats in West-Afrika (Benin, Burkina Faso, Guinee Bissau, Mali en Niger), daarnaast in Nicaragua en Rwanda.

Het ITC is met de cursussen in Forest Survey al heel lang direct betrokken bij de uitvoering van projecten, specifiek in Indonesië.

Bosbouwprojecten in de vorm van samenwerkingsverbanden worden onder andere uitgevoerd door de Landbouwinstituut Wageningen met universiteiten in Indonesië en Nicaragua. De samenwerking gebeurt in het kader van het PUO (Programma Universitaire Ontwikkelingssamenwerking) samenwerkingsverband van het Nuffic (Netherlands Universities Foundation for International Cooperation).

Medefinancieringsorganisaties (NOVIB, ICCO, HIVOS en CEBEMO) worden in toenemende mate betrokken bij de uitvoering van bosbouwprojecten. Een aantal is vorig jaar gestart in Bolivia, Burkina Faso, Kenya, Peru en Rwanda.

Van de landbouwinstellingen heeft De Dorschkamp de uitvoering op zich genomen van een zaadcentrumproject in Burkina Faso en speelt ook het Rijksinstituut voor Natuurbeheer een rol bij de implementatie van een aantal natuurbeheersprojecten.

Een unieke vorm van uitvoering wordt gerealiseerd binnen het door 4 ministeries gefinancierde Tropenbos onderzoeksprogramma, waar 6 Nederlandse instellingen samenwerken met een aantal ontwikkelingslanden

in onderzoek naar tropische regenwouden.

Ook ingenieursbureaus hebben belangstelling voor de uitvoering van bosbouwprojecten. Enkele van de bureaus voeren projecten uit, zoals in Kenya, Zuidelijk Afrika, Indonesië en Pakistan.

Het multilaterale kanaal

De belangrijkste multilaterale projecten lopen via de organisaties van de Verenigde Naties waarvan de Wereldvoedselorganisatie, de FAO, de grootste plaats inneemt. Verder is uitbesteed aan de Wereldbank, aan het UNSO (United Nations Sahelian Office), de ILO (International Labour Organisation), en UNDP (United Nations Development Programme).

De projecten uitgevoerd door de FAO en UNSO zijn over het algemeen veldprojecten, met een grote participatie en voorlichtingscomponent gericht op bosbouw, terwijl de andere organisaties de projecten inpassen in doelstellingen als werkverschaffing (bv. de ILO).

Wereldbankprojecten zijn altijd projecten in cofinanciering binnen het zogenaamde ESMAP (Energy Sector Management Assistance Program). Het ESMAP maakt de investeringsstudies voor de energiesector en levert daarbij ook het management, de institutionele beleidssteun. De geproduceerde rapporten vormen vaak de basis voor een nieuw beleid in de energiesector.

Naast de VN-organisaties is CARE International een belangrijke uitvoerder van projecten. CARE is een internationale niet-regeringsorganisatie (NGO). Nederland financiert CARE-projecten in Somalie, Lesotho, Rwanda, Nepal en Kameroen. Financiering van die projecten is altijd gezamenlijk met andere donororganisaties als USAID, CIDA (Canadian International Development Agency) en GTZ (het West-Duitse DGIS).

Andere kanalen

Enkele internationale instituten op het gebied van de bosbouw worden gesteund door een groot aantal donororganisaties gezamenlijk, waaronder Nederland. In Latijns Amerika is dat het CATIE (Centro Agronomico Tropical en Investigacion Y Enseñanza) in Turrialba, Costa Rica: een instituut belast met onderwijs en onderzoek op landbouw- en bosbouwgebied. Voor onderzoek over de functie van bomen in landbouwsystemen ontvangt het ICRAF (International Council for Research in Agroforestry) in Nairobi financiering. Voor de coördinatie van activiteiten in West Afrika worden de Club du Sahel en het CILLS (Comité Inter-Etats de Lutte contre la Sécheresse au Sahel)-secretariaat gesteund.

De deskundigen

De bilaterale projecten worden uitgevoerd door Neder-

landse deskundigen in dienstverband of op contractbasis bij DGIS, SNV en de anderen. Op de door Nederland gefinancierde multilaterale projecten maken een of meerdere Nederlandse deskundigen deel uit van de door de organisatie gecontracteerde internationale staf.

Van deze mensen is een groot aantal assistentdeskundige, dat wil zeggen net afgestudeerd en werkzaam in een aanloopperiode van ten hoogste 5 jaar. Assistentdeskundigen worden geplaatst bij DGIS en bij de internationale organisaties. De ervaring leert, dat een aantal afvalt na deze eerste periode. Anderen gaan door als deskundige in de ontwikkelingssamenwerking. De opleiding en de belangstelling van de Nederlandse deskundige lag tot voor kort vooral op het gebied van de bosbouw in de natte tropen en veel minder op die in de aride gebieden. De laatste jaren is steeds meer ervaring opgedaan in de sociale bosbouw, agroforestry en voorlichting in de bosbouw. Integratie in het groter verband van plattelandsontwikkeling is de volgende stap.

Locaties

Tabel 2 geeft aan dat er voor de bosbouwprojecten een duidelijke concentratie van de hulp in de verschillende continenten is aan te wijzen. In 1986 was verreweg de meeste aandacht gericht op projecten in Afrika. Ook het aantal projecten was daar het grootst. Binnen de continenten zijn ook concentratieregio's voor de bosbouw. In Afrika worden de meeste projecten uitgevoerd in Rwanda, Sudan, Kenya en een aantal landen in de Sahel regio (Burkina Faso, Senegal, Mali, Niger), in La-

Tabel 2 De besteding van 1986 in de bosbouw verdeeld over de regio's.

Table 2 Dutch fund allocation in forestry in 1986, related to the tropical regions.

	in mln. gulden	%
Latijns Amerika	8	13
Afrika	31	54
Azië	12	21
Wereldwijd	6	12
Totaal	57	100

Tabel 3 Totaal aantal door Nederland gefinancierde projecten van meer dan 1 miljoen gulden, die de laatste 10 jaar zijn aangegaan.

Table 3 Total number of Dutch financed forestry projects with a budget of over 1 million guilders, started in the last 10 years.

Latijns Amerika	5
Afrika	27
Azië	10
Wereld	7
Totaal	49

Tabel 4 Overzicht van lopende, door Nederland ge(co)financierde projecten.

land	projects	land	projects
Africa		Latin Amerika	
Benin	Multipurpose village forestry (UNSO)	Bolivia	Forestry programme for Chiquitanos families (HIVOS)
Burkina Faso	Support of the village forestry programme Support of a tree seed centre	Colombia	3 Rural development projects Agroforestry research project Support to CIAF
Burundi	ILO/SWPW forestry programme/Ruyigi	Costa Rica	Study of large-scale charcoal production (Worldbank/ESMAP)
Cameroon	Support to agroforestry project with CARE in Mayo Isanaga and Mayo Sava	Nicaragua	Reafforestation around Jalapa University collaboration with UNAN
Cape Verde	Community reforestation as integral part of erosion control project	Peru	Reafforestation for energy in the Sierra regions (FAO) Environmental management San Martin (UNEP) Rural development Tarapoto (HIVOS)
Guinea Bissau	Agroforestry and extension in integrated project/Pirada		
Kenya	Fuelwood and fodderproject near Baringo lake Kenya Woodfuel Development Programme Study of agroforestry inputs in projects		
Lesotho	Forestry and Agriculture management (CARE) in Maseru, Berea and Nohales hoek		
Mali	Reforestation, village woodlots at Dioila Community forestry around Segou Forest management and village woodlots at Koulikoro (FAO) Tree planting and woodstoves project Koulikoro		
Niger	Establishment of woodlots; Ceinture Verte Tahoua (UNSO) Village forestry to control desertification at Tera		
Rwanda	Reforestation activities and improvement in the use of fuelwood in brick factories Reafforestation programme of communal and individual land in Butare/Mugusa (NOVIB) Rural development of Kirambo by soil conservation Introduction of woodstoves in North East Rwanda, Ngarama/Gisenyi Forest project in Gituza (CARE) Integrated action for the design, production and promotion of improved charcoal stove in Kigali. (Worldbank/ESMAP)		
Senegal	Community Forestry Podor Reforestation Tiraouane (FAO)		
Somalie	Refugee reforestation Hiran (CARE) North West community forestry project in Galbeed region (CARE)		
Sudan	Fuelwoodplantation at Bor (suspended at the moment) Restocking of the Gumbelt in Kordofan/El Obeid (UNSO) Fuelwood development for energy, White Nile, Blue Nile, Kassala (FAO) Gash Delta forestry pilot project, Kassala		
Tanzania	Reafforestation project in Kondoa and Dodoma (ILO/SPWP) Dodoma Village Afforestation		
Regional	ICRAF core funding Club du Sahel secretariat Research Tropenbos	Regional	Funding CATIE OAS CIDIAT Venezuela Research Tropenbos
Worldwide	Contribution to the small scale activities of the ESMAP. Funding of secretariat TFAP Funding Earthscan		

land	projects
Asia	
Indonesia	Supporting the Bogor School for Environmental Management Watershed management in the Upper Brantas (Kali Konto) University collaboration with the Gadjja Mada University Energy efficiency for brick and lime factories (Wereldbank ESMAP)
Nepal	Small Farmers Forestry Project (CARE) Watershed Development Begna Tal/Rupa Tal (CARE)
Pakistan	Reforestation work around refugee camps (Worldbank/UNHCR) Malakand Social Forestry Project
Sri Lanka	Forestry activities included in larger development programmes in Ratnapura and Nuwara Eiliya Supply of efficient woodfired furnaces, Nuwara Woodstove programme in 10 districts
Vietnam	University cooperation

Regional	Regional Woodenergy development Programme Bangkok, executed by FAO Research Tropenbos Indonesia
----------	--

tijns Amerika ligt het accent op Colombia en Peru, terwijl in Azië, Indonesië en Pakistan de meeste aandacht krijgen.

De oudste bosbouwprojecten zijn in Indonesië, de meeste bosbouwhulp (totaal aantal projecten en grootte van projecten) ging ook naar Indonesië.

Het totale aantal projecten, dat per jaar is aangegaan is sterk toegenomen. De projecten van meer dan een miljoen zijn echter sinds 1984 op een stabiel aantal gekomen van ongeveer 10 nieuwe projecten per jaar. Zeer constant werd de laatste 10 jaar elke 2 jaar met 1 nieuw project begonnen in Latijns Amerika en met ongeveer 1 nieuw project per jaar in Azië. De grote toename die plaatsvond in aantallen projecten vanaf 1982, werd vooral gerealiseerd in Afrika waar een aantal van 9 nieuwe grote projecten per jaar werd bereikt in 1984. De aantallen nieuwe grote projecten die per jaar worden aangegaan kunnen waarschijnlijk niet meer worden opgevoerd en zullen op een totaal gemiddelde komen te liggen van 6 tot 8 projecten per jaar, met een afnemende trend. De totale besteding per jaar zal echter wel blijven toenemen, daar vrijwel alle bosbouwprojecten langjarige overeenkomsten zijn en de hulp steeds meer zal bestaan uit verlenging en uitbreiding van al bestaande projecten en overeenkomsten. Dat wil zeggen dat de grootste aandacht gericht blijft op Afrika. Tabel 3 (p. 245) geeft het totaal aantal projecten van meer dan een miljoen gulden dat de laatste 10 jaar op de verschillende continenten is aangegaan.

Tabel 4 tenslotte is een totaal overzicht van de door Nederland ge(co)financierde bosbouwprojecten en hun belangrijkste karakteristieken gegeven.

Literatuur

- FAO. 1962. The role of forest industries in the attack on economic underdevelopment, Rome.
- FAO. 1978. Forestry for Local Community Development. Forestry Paper No. 7, Rome.
- FAO. 1981. Forestry and Rural Development. Forestry Paper No. 26, Rome.
- FAO. 1985. Forests, Trees and People, Forestry Topics. Report No. 2, Rome.
- FAO. 1986. Tree growing by rural people. Forestry paper No. 64, Rome.
- Forestry Sector Policy Paper, 1978. World Bank, Washington, D.C.
- Giesinger, E. 1960. The role of forestry in world economic development.
- Strategie voor bosbouwontwikkelingssamenwerking ten behoeve van rurale energievoorziening, 1984. Staatsbosbeheer, Utrecht.
- Nota Herijking Bilateraal Beleid Ontwikkelingssamenwerking. 1984. Staatsdrukkerij, Den Haag.
- Wiersum, K. F. (red.). 1985. Nederlandse activiteiten en overheidsbeleid ten aanzien van tropische bossen. Staatsbosbeheer, Utrecht.